

Zestig minuten per dag

Over zin en onzin, wenselijkheid en noodzakelijkheid van cultuurprogramma's op de openbare televisie is in Vlaanderen al veel inkt gevloeid – onlangs nog was er een uitgebreide discussie rond een nieuw boekenprogramma. Eric de Kuyper levert een bijdrage tot het debat vanuit zijn kijkzetel thuis, in Duitsland.

Eén uur nagenoeg perfecte televisie per dag, kan dat? Tussen 19 en 20 uur kijk ik – als ik thuis ben – naar 3Sat. Mijn schotelantenne beperkt zich (?) tot een hele resem Duitse en Turkse zenders. Maar 3Sat, een reclamevrije televisiezender die sinds 1984 bestaat en door de Duitse ARD en ZDF, het Oostenrijkse ORF en het Zwitserse Schweizer Fernsehen wordt mogelijk gemaakt, volstaat voor mij.

Om 19 uur is er het journaal van het ZDF. Twintig minuten duurt het, sport en weerberichten inclusief. Binnen- en buitenlands nieuws worden behoorlijk gedoseerd en er is niet te veel gedoe met correspondenten. Ook het zogezegd gemengde nieuws wordt strak in banen gehouden.

Om 20 uur volgt dan het ARD-journaal. Dat is nog beknopter. Nauwelijks een kwartier duurt het, en soms met meer onderwerpen dan het journaal van het tweede net. De anchorman of -woman is nog een echte journalist(e) die degelijk en op ouderwetse wijze van het blad afleest; het is de formule van de 'korte pijn'. Ik hou daar wel van: naar het nieuws kijk je nu eenmaal niet voor je plezier of voor de gemakkelijke sensatie, maar voor de informatie.

Ik heb het afgeleerd om in Nederland, Frankrijk, België-Noord of België-Zuid naar

het nieuws te kijken wanneer ik er vertoef. Het pseudo-ernstige populisme deprimeert mij. Gedurende veertig minuten of meer heb ik het gevoel niet naar informatie te kijken, maar naar een programma over 'la France profonde', of de equivalenten hiervan voor Nederland en België. Kan dat gezwam werkelijk voor journaal doorgaan?

Maar ik wilde het hier niet over politieke informatie hebben, wel over cultuur op de televisie.

Feuilleton

Op 3Sat heb je dagelijks – behalve op zaterdag en zondag – tussen beide journaals een cultuurmagazine, dat eenvoudigweg Kulturzeit heet. Veertig minuten informatie over kunst en cultuur. Zonder onderbreking tijdens de vakantiemaanden, want dan is er niet minder te doen op cultureel vlak.

Kulturzeit bestaat nu zo een jaar of twaalf, meen ik. Het zal tijdens al die jaren niet zo veel zijn veranderd, want nu pas werd het studiodector gewijzigd: een afschuwelijk ontwerp werd ingeruild voor iets wat nauwelijks beter is. Ach, wat toch voor televisiedesign kan doorgaan! De presentatoren zijn afwisselend Duits, Zwitsers of Oostenrijks. Hun uitstraling wisselt, maar allen weten ze waarover ze het hebben. Ook zijn

BIJ KULTURZEIT KRIJG JE NIET DE INDRUK DAT 'KUNST EN CULTUUR' JE IN DE STROT WORDEN GEDUWD. KUNST EN CULTUUR DIENEN NIET AAN DE KIJKER VERKOCHT.

ze niet bang eigen meningen of persoonlijke nuances aan te brengen. De naar mijn oordeel topmoderator, Gert Scobel, presenteerde met een soort humor die vaak aan het politieke cabaret grensde. Jammer genoeg werd hij weggepromoveerd of vond hij het prettig om na zoveel jaren eens iets anders te doen. Maar ook hij presenteerde het programma op een bescheiden manier: bij Kulturzeit gaat het immers om de cultuur en niet om de presentatie.

Ik kijk nu al meer dan acht jaar en het programma blijft me verbazen. Nochtans is de 'formule' eenvoudig. Per uitzending zijn er vier à vijf onderwerpen, die nooit langer dan tien minuten duren. Het zijn goed verzorgde kleine filmpjes, waarvan het commentaar steeds door de filmmakers zelf wordt geschreven. Tussendoor zijn er twee vaste rubrieken met, als flits, de culturele informatie van de dag en de zogenaamde 'tips'.

Foto's: Philipp Koch

Wat in Duitsland onder kunst en cultuur wordt verstaan is bijzonder ruim. Niet zelden wordt een onderwerp dat net tevoren in het 7 uurjournaal aan de orde was, in Kulturzeit nog eens besproken of uitgediept. Zo bijvoorbeeld (op 29 juli dit jaar) de kwestie van de censuur op internet voor buitenlandse journalisten in China en die van de uit de SPD gezette ex-minister Wolfgang Clement. Diezelfde dag waren er ook nog reportages over de opvoering van *Roméo et Juliette* in Salzburg en over de schrijver Henning Mankell, en een interview met een psycholoog over hoogbegaafden.

Het interview is een vast onderdeel van het programma. Het gaat daarbij altijd om een (academische) deskundige, nooit om een of andere beroemdheid. Zelden bevindt de gast zich in de studio. Het is het soort gesprek waar ik in principe geen voorkeur aan geef. Tegen en met een persoon op monitor praten blijft

iets kunstmatig en 'onmenselijks' hebben. Maar in dit geval biedt het voordelen: je kunt veel zakelijker zijn dan wanneer je tegenover elkaar in dezelfde ruimte zit. Onvermijdelijk speelt daar het sociale contact mee, en nog zoveel andere (ook boeiende) aspecten. Hier draait alles om degelijke informatie. Wanneer het om niet-Duitstalige deskundigen gaat, wordt het gesprek, zoals gebruikelijk in Duitsland, live van een Duitse vertaling voorzien. Geen enkele van deze deskundigen treedt meer dan eens op in het programma; Kulturzeit speelt zo weinig mogelijk in op het kweken en onderhouden van 'beroemdheid'.

Dat er ook vaak onderwerpen aan bod komen die elders 'politiek' zouden worden genoemd, heeft te maken met de Duitse journalistieke traditie van het 'Feuilleton', zoals de kunstpagina's in de krant worden genoemd. In de belangrijke nationale kranten kunnen

die vier à vijf pagina's (klein gedrukte!) tekst bevatten. Stevige recensies, korte essays en opiniestukken geven de lezer dagelijks de nodige intellectuele prikkels. En ook daar zijn politieke commentaren niet zeldzaam. (Onlangs vroeg een politicus zich af of dat wel de plek was om in een krant aan politiek te doen. Uiteraard zijn deze commentaren vaak minder voorspelbaar dan in het zuiver politieke deel van de krant – zonder daarom in de categorie 'column' te vervallen, een genre dat hier overigens spaarzaam wordt beoefend, godzijdank!)

In Kulturzeit komt dus zowat alles aan bod, al blijven enkele gebieden – zo lijkt het mij – onderbelicht. Wat literatuur betreft wordt bijvoorbeeld meer aandacht ingeruimd voor non-fictie dan voor fictie. Prettig is wel dat je dagelijks ook informatie krijgt over de Duitstalige buurlanden, Zwitserland en Oostenrijk.

Leuk, leuk!

Hoe komt het dat met Kulturzeit een eenvoudige manier werd gevonden om het probleem van het cultuurmagazine op te lossen terwijl andere openbare omroepen aanhoudend zitten te knoeien met en te knutselen aan 'formules' om dit genre toch maar televisiegeniek

HET IS VERBAZINGWEKKEND HOEVEEL JE NA ELK KORT ITEM HEBT BIJGELEERD. BIJ TELEVISIE EEN ZELDZAAM GEVOEL: MEESTAL STAAT DE TIJD – DE DUUR VAN EEN ITEM OF EEN PROGRAMMA – NIET IN VERHOUDING TOT WAT JE ALS KIJKER AAN INFORMATIE HEBT MEEGEKREGEN. TELEVISIE LEEFT VAN VULSEL.

te maken? Die vraag valt niet gemakkelijk te beantwoorden. En omdat ik zelf Kulturzeit zo waardeerde, maar tegelijk niet precies kon zeggen waarom ik gelijksoortige programma's op andere zenders doorgaans onuitstaanbaar vind, heb ik eens gedurende een dikke week een schoolse 'inhoudsanalyse' van het programma gemaakt (ik heb tenslotte ooit massacommunicatie gestudeerd!).

Waarom ik bij het kijken naar Kulturzeit niet gefrustreerd of geïrriteerd word, heeft in de eerste plaats te maken met het feit dat het een vrij lang (veertig minuten) en een dagelijks programma is. Doordat er bijna drie keer zoveel tijd wordt ingeruimd als wat Arte ter beschikking stelt voor zijn dagelijkse cultuurrubriek, heb je niet – of althans veel minder – de indruk dat er vooraf aan 'cultural correctness' wordt gedaan. Natuurlijk kunnen niet alle circa 5800 premières aan bod komen van de 150 gesubsidieerde theatergezelschappen – naast de 280 privétheaters – die Duitsland telt. Maar je krijgt niet de indruk dat er enkel onverbiddelijk en drastisch 'topevenementen' worden geselecteerd.

Bovendien is het verbazingwekkend hoeveel je na elk kort item hebt bijgeleerd. Bij televisie een zeldzaam gevoel: meestal staat de tijd – de duur van een item of een programma

– niet in verhouding tot wat je als kijker aan informatie hebt meegekregen. Televisie leeft van vulsel. Mijn dagelijkse veertig minuten ervaar ik echter nooit als 'verloren tijd', integendeel.

Iets – en dat hangt daar nauw mee samen – heeft ook te maken met de *toon* waarin alles verloopt. Bij Kulturzeit krijg je niet de indruk dat 'kunst en cultuur' je in de strot worden geduwd. Kunst en cultuur dienen niet aan de kijker verkocht. Het contrast is bijzonder opvallend met bijvoorbeeld het theatermagazine 'Foyer' op dezelfde zender. Hier worden, om de zoveel weken, zoals gebruikelijk bij het medium wanneer het om cultuur gaat, alle registers opengetrokken om de kijker te verleiden, te charmeren, en zogezegd te prikkelen. Exotische locaties, opgewonden presentatoren, en een toon van 'leuk, leuk, mensen! Ga dat zien!' Als volwassen kijker die in theater is geïnteresseerd, voel ik mij als kleuter behandeld.

Kulturzeit doet geen enkele inspanning om de kijker naar zich toe te halen (geen cadeaubonnen, nooit een wedstrijd!). Geen hysterisch charmeoffensief dus, zoals dat bij Arte *bon ton* is. Het geven van degelijke, duidelijke en verzorgd in beeld en geluid gebrachte informatie over kunst en cultuur volstaat.

Daarbij wordt accuraat en beknopt de context geschetst waarin je het onderwerp moet plaatsen. Kortom: Kulturzeit neemt mij als kijker au sérieux, ik ben een gelijke. En dat wij, kijkers van Kulturzeit, zonder twijfel tot de categorie van intellectuelen, kunstenaars en cultuurprofessionelen behoren, wordt door de makers niet als een last maar als een vanzelfsprekend gegeven beschouwd. Intellectuelen, kunstenaars, enzovoorts zijn toch ook potentiële kijkers? Als mensen die niet tot deze doelgroep behoren toevallig ook eens kijken, krijgen zij een verzorgd en eerlijk beeld van wat 'kunst en cultuur' kan zijn. En niet een parodie ervan, die hapklaar door de tv-magneetron werd klaargestoomd.

Meer televisie heb ik niet nodig. Soms kijk ik ook wel eens op zaterdagavond naar 3Sat. Dan wordt een opera of theateropvoering uitgezonden. Vorig jaar zag ik drie van de vijf premières uit Salzburg, en ook van het Berlijnse Theatertreffen wordt steeds een ruime selectie aangeboden. Geregeld komen de producties van de Zürcher Oper aan bod, waar Cecilia Bartoli en Nicolas Harnoncourt vaste gasten zijn.

Dan heb je ook nog een andere zender, het Theaterkanal... maar dat is me te veel van het goede. Ik wil 's avonds ook nog wel eens lezen, of naar de opera of schouwburg. ☺

Een soort reisverslag

Deze zomer heb ik rondreizend doorgebracht. Het was spannend, zwaar, amusant, soms ook frustrerend en een tikkeltje vermoeiend. De komende vier jaar in Bit Teatergarasjen zullen gelijkaardig verlopen, geloof ik.

Begin juli vertrok ik in mijn oude Volvo uit Bergen. Ik reed een goede vierhonderd kilometer zuidwaarts naar Kristiansand, waar ik ben opgegroeid. Ik bezocht mijn oude school in het bos nabij Tronstad-vannet, en ook de familie, bij wie ik twaalf creatieve dagen doorbracht met het opknappen en schilderen van het huis, met zwemmen en genieten van het goede lokale bier. Van daaruit nam ik het vliegtuig naar Athene, nog meer naar het zuiden, waar ik met een van mijn oudste vrienden de eerste de beste ferry richting Egeïsche Zee op sprong. Toeristenvaartstrikken en droomeilanden volgden elkaar in een hoog tempo op: Santorini, Anafi, Sikinos, Iraklia, Folegandros, Ios, Naxos, Paros, Syros, Schinoussa en nog enkele onbewoonde parels. Alle transport over water werd uitgetest en gebruikt met een groot gevoel voor proef-ondervindelijkheid, van mini- tot cruiseschip, een belevenis die ons een fantastische tijd op zee en een portie frustraties bezorgde. Samen met ongeveer honderdvijftig andere min of meer vertwijfelde passagiers werden we op een bepaald moment ontvoerd door een soort moderne Kapitein Haak op een oud wrak dat voor een ferry moest doorgaan. Ik zal niet uitweiden over de illegale praktijken van de bemanning aan boord van het schip. Na uren op zee en vergeefse pogingen om aan wal te geraken, werden we – om het diplomatisch uit te drukken – gedwongen aan te meren, waarop de kapitein en zijn crew onmiddellijk werden gearresteerd. We meerden aan op het eiland Syros, in de prachtigste stad die je

je maar kan inbeelden. Deze stad, een soort geboende, Griekse versie van Palermo, was groot genoeg om de stroom toeristen op te vangen en tegelijk kalmte en rust te bieden. Voor ons, gekidnapt, was ze een soort veilige haven. Fantastische meerwaarde met andere woorden en bovendien helemaal onverwacht. Na mijn zuidelijk eilandavontuur en aan het einde van mijn reis, begon ik te werken in Salzburg, Oostenrijk. Enerzijds duizend zingende cicaden, mekkerende geiten, knapperige calamares en tijmaroma's, anderzijds Mozartbonbons, een groter contrast is nauwelijks denkbaar. Salzburg is een hippe stad en wordt overspoeld met toeristen, maar als je zoekt, vind je er ook rustige oorden en inspirerende plekken. Ik vond er een paar. Wat al deze bestemmingen met elkaar gemeen hebben, is de kans om mensen te ontmoeten, fantastische mensen, en om situaties te beleven die ik voor de rest van mijn leven meedraag. Om te besluiten: de zomer van 2008 was *good, good, very good!*

Stilaan kom ik bij de plot van mijn verhaal. Vóór ik aan deze culinaire en belevenisvolle reis begon, vierde ik in Bergen, samen met het team van Bit Teatergarasjen en zevenhonderd licht wanhopige maar feestgrage toeschouwers en vrienden, een gigantisch 'afbraakfeest'. Van bij het begin, sinds het seizoen 1990-1991, is Bit Teatergarasjen niet zomaar een theater, maar een arena, en op vele manieren een huis voor ontzettend veel mensen. Op het moment dat ik dit schrijf, wordt het gebouw beetje bij beetje ontruimd en met de grond gelijk gemaakt. Op dezelfde plek wordt binnenkort een nieuw theater gebouwd: onze nieuwe basis, ons nieuwe Bit Teatergarasjen. Het nieuwe complex zal meer, mooiere en grotere faciliteiten bieden dan het oude Teatergarasjen en hopelijk in 2012 klaar

zijn voor gebruik. Ik wil niet discriminerend overkomen wanneer ik zeg dat we met deze operatie zeer waarschijnlijk van mekkerende geiten en tijmaroma's vliegensvlug naar een grote ronde Mozartbonbons zullen overgaan. Soms, of eerder vaak, wil ik zulke metaforen omdraaien... Ik zal niet ingaan op de vraag waarom dit alles gebeurt (stadsvernieuwing), welke middelen we aanwenden om het nieuwe theater te realiseren (privékapitaal) of hoe we alles aan het rollen krijgen voor onze medewerkers, voor een reeks geëngageerde kunstenaars uit binnen- en buitenland, en voor ons veelzijdige publiek. Ik wil liever een stap dichterbij komen bij de plot van dit verhaal, namelijk ons vier jaar lange bestaan als kunstnomaden. Dat kan een eindeloos interessante en uitdagende reis worden voor ons allen. In welk avontuur zullen wij ons – deels vrijwillig – storten? Wat wordt van ons verwacht, onderweg en nadat we in ons nieuwe huis zijn ingetrokken? Hoe gaan we de dingen aanpakken die nu voor ons triviale, alledaagse problemen lijken? En hoe zullen we de komende vier jaar omgaan met meer aanhoudende uitdagingen? We zijn lang niet de eersten die in een dergelijke situatie terechtkomen, dus wat kunnen we leren – als we als iets kunnen leren – van enerzijds onze voorgangers die de nomadische fase niet waardevol genoeg vonden, anderzijds van hen die langzaam beseften dat de nieuwe situatie niet helemaal rozengeur en maneschijn bleek te zijn, in tegenstelling tot wat ze oorspronkelijk gedacht hadden? Sommigen vonden de voortdurend veranderende reis interessanter dan het nieuwe theater.

We willen onderweg goede ervaringen opdoen en hopen op een mooi leven in het nieuwe theatergebouw (uiteraard). De vraag is: hoe kunnen we beide doelen bereiken?

Sven Age Birkeland (vijfde van links) en het team van Bit Teatergarasjen © Elsebeth Rahlff

We wensen dat het team zich door het hele proces goed heen zal kunnen slaan en we hopen op hetzelfde grote, jonge, talentvolle en nieuwsgierige publiek als vroeger. We begroeten elke dag als een nieuwe dag en niet als een vervelende heruitzending van de dag ervoor. Het zou een understatement zijn te zeggen dat we grote verwachtingen koesteren voor de toekomst. Hoe kunnen we gebruik maken van de kwaliteiten van het veranderlijke, vluchtige, ontembare en vaak onzichtbare proces? Is datgene waarover wij zelden of nooit reflecteren iets wat ons publiek uitgerekend *wel* wil? Wat in hemelsnaam moeten we dan doen om in dit veranderingsproces niet gewoon te overleven, maar er groter en sterker uit te komen?

Nog niet zo lang geleden was het de gewoonte in Noorwegen om te zeggen: 'Neem je mijn job af, dan neem je mijn leven.' Dat is nu veranderd... of toch niet helemaal? Ik ben zeer tevreden met mijn job, die een belangrijk deel van mijn leven is geworden. Het aantal uren dat ik aan het werk ben, stapelt zich met de dag op, zodat dat ik veel meer werk dan strikt noodzakelijk is, zo durven sommigen

beweren. Enkele jaren geleden heb ik ingezien dat mijn kantoor mijn toevluchtsoord is geworden, weg van de beschaafde buitenwereld. Ik heb geprobeerd te achterhalen waarom ik het als zodanig beschouw en vind geen andere reden dan mijn zogenaamde kantooraccessoires, die zich nog steeds in aantal vermenigvuldigen. Een overzicht: de voetbal van de *Football Match Between Ibsen's Women And Strindberg's Men* (Baktruppen, Berlijn 1990), een 'genuine canned Florida Sunshine', een halfvolle fles Unicum, tennisballen, halfdode kamerplanten, bokshandschoenen en een boksbal, een Lambadapop op batterijen, de elpee *Freedom's Finest Hour* (hoogtepunten uit de speeches van Ronald Reagan), vier flesjes gevuld met urine van de Pre Essens-actrices (Bergen, 2001), twee flessen rode wijn (Umbrië 2001), een Swatch-horlogearmbandje, een Adidasklok, plastic bloemen, een trainingspak, twee Alarm Awards, twee oude gsm's, een wereldvlag (Georgië), een poster van Jeanette Christensen (1984), een melkkop, een Casio fx-180Pv rekenmachine, twee kostuums, drie paar schoenen, een Samsonite laptopas,

Radionette Studio 3D (een grote radio uit de jaren zestig met fantastisch geluid, gevonden op straat, op een kilometer van mijn kantoor), een dinosaurusdimlicht en nog ontelbare andere kleine en grote dingen van verschillende kwaliteit... Jeetje!

Als je nu denkt dat ik een klassiek Doctor Jekyll and Mister Hyde-type ben, dan kan ik dat onmiddellijk bevestigen. Mijn kantoor vol bureauaccessoires is mijn labo, waar ik me volledig kan ontplooiën. Ik ben in ieder geval, net als de anderen van het Bit Teatergarasjenteam, en om even terug te komen op mijn Grieks uitgangspunt, zowel *iponomi* (geduldig) als *epimoni* (eigenwijs); de komende vier jaar zullen we rocken, en met deze ingesteldheid beginnen we in 2012 aan een nieuw leven in Bit Teatergarasjen. En daarna... blijven we gewoon doorrocken. ☺

vertaald uit het Noors door Birte Staelens

Sven Åge Birkeland is artistiek leider van Bit Teatergarasjen in Bergen (Noorwegen).